

Veldwaarnemingen tussen de Grote Rivieren: een overzicht

André van den Berg

Het lukt me vrijwel nooit te reageren op de vaak interessante waarnemingen of de vraag om een reactie in de RAVON-bladen. Nu is de tijd er wel en wil ik graag wat ervaringen uitwisselen. In de eerste plaats ga ik in op de mogelijke invloed van klimaatverandering op soorten als kamsalamander, rugstreeppad, bruine kikker en grote modderkruiper; terwijl in het tweede deel wordt ingegaan op allerlei min of meer bijzondere veldwaarnemingen die zijn beschreven in de RAVON-bladen, en in het bijzonder Meetnet Amfibieën Mededelingen (MAM).

Klimaatverandering

De uitzonderlijk zware regenval die ons de laatste jaren teistert, mogelijk als gevolg van klimaatsverandering, zorgt voor allerlei nieuwe leefomstandigheden in het veld. Voor de ene soort blijkt dit beter uit te pakken dan voor de ander en het leidt tot bepaalde gedragsveranderingen.

Kamsalamander

Voor de kamsalamander in het rivierengebied lijken tijdelijke inundaties desastreus gevolgen te hebben voor de voortplanting en populatiedynamiek. Het gebied is rijk aan vis en met name stekelbaars weet tijdens hevige regenval op haast miraculeuze wijze vanuit sloten de voortplantingspoelen te koloniseren. Hoge waterstanden trekken ook veel watervogels aan, wat gesleep met plantaardig materiaal, waarin zich nestjes van de stekelbaars kunnen bevinden, tot gevolg kan hebben. In het verleden zijn om een aantal nieuwe poelen *kragen* gezet om deze te isoleren. In 2007 en in 2008 blijkt deze strategie onvoldoende gewerkt te hebben. De gevolgen zijn groot: in de meeste poelen die onder een monitoring vallen waren de voortplantingsresultaten van de visgevoelige kamsalamander slecht. Alleen in poelen met een zeer goed ontwikkelde (voor)oevervegetatie zijn zowel stekelbaars als larven van de kamsalamander aangetroffen, deze laatste dan nog in marginale aantallen.

Een erosiegeul waar water in blijft staan. De zwarte spikkeltjes zijn rugstreeppaddenlarven die hier prima in gedijen. Foto André van den Berg.

Rugstreeppad

De rugstreeppad is een soort die van sterk dynamische omstandigheden houdt en die lijkt te profiteren van de buitensporige neerslaghoeveelheden. Een voorbeeld: bij een steenfabriek langs de Waal is door mij in 2007 en 2008 een rugstreeppaddenpopulatie gevolgd. De habitat bestaat hier voornamelijk uit kleisuppleties en een enkele zandhoop die op verwerking liggen te wachten. Hiertussen ontstaan tal van tijdelijke poelen en erosiegeulen, die goed functioneren en waar rugstreeppadden graag hun eieren in afzetten. Na de bekende regens zijn telkens opnieuw voortplantingsactiviteiten gemeten met koorvorming en eiafzetting. Het lijkt er anno 2008 op dat de voortplanting veel meer verspreid over het seizoen verloopt dan voorheen. Al vroeg in mei vond ik hier de eerste juvenielen. Voor een late zomervakantie werd nog een laatste bezoek gebracht op 18 augustus. Het had die week geregend en er waren nog steeds eiafzettingen te vinden. In een van de poelen waren bijvoorbeeld nog 6 eisnoeren afgezet. (reactie op: Bot & Smit 2006, Spitzen 2007, MAM 19 & 21).

Bruine kikker

Het was 5 november 2008, we lagen in bed, de kerktoeren had net 12 uur geslagen. Door het open slaapkamerraam hoorde ik een geluid dat sterk aan een bruine kikker deed denken. Ongelovig strompelde ik naar het raam en inderdaad het bleek een bruine kikker te zijn die in de omgeving van onze tuinvijver de bekende lage rollers liet horen. Nog spectaculairder werd het toen een paar minuten later nog zeker 4 of 5 bruine kikkers uit de tuinen van de burens begonnen mee te "rollen". Dit koor werd nog minstens een half uur voortgezet waarna ik in slaap ben gerold. Kunnen we op langere termijn ook voortplanting in de herfst verwachten?

Grote modderkruiper

Dat grote modderkruipers van overstromingsvlakten houden is bekend. Het is een natuurlijke voorkeurs habitat van de soort. De laatste jaren raken dan ook steeds meer poelen bezet door grote modderkruipers die vanuit sloten via plasdras situaties de poelen weten te bereiken. Wat de gevolgen op langere termijn zijn voor bijvoorbeeld de kamsalamander die deze poelen met de grote modderkruiper deelt is niet duidelijk. Het zorgt in elk geval voor een bredere verspreiding van de grote modderkruiper.

Klimgedrag

Dat padden kunnen klimmen is kennelijk weinig bekend. In *Meetnet Amfibieën Mededelingen* 21 (2007) wordt er eindelijk eens wat over geschreven. Met name Arnold van Rijsewijk en Martin Mechters geven daarin hun ervaringen weer. Zelf heb ik ook ervaringen met dit fenomeen. In 1995 schreef ik in "Kwakbollen & Konthamers", het mededelingenblad van RAVON Noord-Brabant, het volgende:

"Net terug van vakantie. Nog steeds warm. Even nagenieten in ons achtertuinje. In de schaduw van een met klimop begroeide schutting is het nog wel uit te houden. Lekker achterover liggend horen we na een poosje wat geritsel vanuit de klimop. Zoals gewoonlijk reageer ik daar nogal dierlijk op; het is dan met de rust gedaan. Nog wat slaperig denk ik: "vogel, egel, spitsmuis?". Pas na enkele minuten, wanneer ogen en oren weer normaal functioneren zie ik dat het kruipt en klautert. Tot mijn verbazing blijkt het een gewone pad te zijn, die op een hoogte van 1,20 meter mieren loopt te grazen. De mieren die in grote getale in de jonge scheuten van de klimop aan het "luizen melken" zijn worden een voor een opgepikt. Een kwartier later rommelt de pad weer naar beneden, de laatste halve meter meer vallend dan klimmend."

Dit gedrag werd nog enkele malen vertoond. Ook een bruine kikker werd eenmaal klimmend bezig gezien (reactie op: Van Diepen 2008, RAVON tijdschrift 28). Daarnaast werd een pad een paar maal zonnend aangetroffen in een kamperfoeliestruik!

In 2007 ben ik naar de Betuwe verhuisd, naar een twee onder een kap woning. Aan de achterzijde staat een korte maar hoge afscheidingsmuur waar tegen een klimplant groeit. Op 9 augustus werd de bovenkant van de klimmer gesnoeid. Nu gebeurde er iets onverwachts. Tussen mijn snoeimes glipte een pad weg, die maar net aan de dood ontsnapte. Het bleek een gewone pad te zijn, die boven op de muur op een hoogte van 2,38 meter (!) tussen de bladeren zat te foerageren of te zonnen.

Redactie Ook in literatuur wordt soms melding gemaakt van klimmende kikkers en padden die normaliter op land leven; zie o.a.:

Gosá, A., 2003. *Bufo bufo* (common toad), *Alytes obstetricans* (midwife toad), and *Rana temporaria* (common frog). Tree climbing. Herpetological Review 34(4):355.

Groene kikker eet winterkoning

Van een goede vriend kreeg ik in de jaren tachtig van de vorige eeuw een foto van een groene kikker met een winterkoning in z'n bek. Hij had het dier samen met een vriend aangetroffen langs een waterkant en er een foto van gemaakt. De kwaliteit is onvoldoende om hier af te beelden (reactie op: Van Buren 2007, MAM20).

Afwijkingen op kleur*Zwarte meerkikker*

Kleurafwijkingen, albinisme enz. bij amfibieën zijn bekend en vrij recent nog beschreven in RAVON tijdschrift 26 (Herder, Van Haaften & Renes 2007). Tijdens de Monitoring Zoete Rijkswateren in de Biesbosch ving ik in 2000 een geheel zwarte meerkikker, die vanwege zijn grote en totaal zwarte ogen een lugubere uitstraling had.

Afwijkingen op vorm*Sluierstaart-kamsalamander*

Tijdens een monitoringsronde langs de Diefdijk ving ik in 2006 een kamsalamander met een dubbele staartpunt, die mogelijk het gevolg is van foutieve regeneratie. Helaas heb ik hier geen foto van...

Erwtmossels

In mijn tuinvijver leeft zowel een populatie van de erwtmossel als van de kleine watersalamander. Zowel in 2007 als in 2008 kwamen kleine watersalamanders in de problemen doordat zij een erwtmossel aan hun tenen hadden. Minstens vijf salamanders werden in deze positie aangetroffen en van een hinderlijke erwtmossel bevrijd. De meeste hadden afgedrukte tenen, voor een salamander kwam de hulp maar net op tijd, voor een ander was het al te laat. De gedupeerde salamanders vielen op doordat ze traag en mager werden of op dezelfde plek in de vegetatie langs de vijverrand bleven hangen. Dit laatste omdat de mossel zowel de watervegetatie als de salamanderpoot had omsloten (reactie op: Kelderman 2008, MAM23).

Gewone padden overwinteren in tuinvijver

Bij herpetologen is bekend dat padden terrestrisch overwinteren. Toch wordt zo nu en dan tijdens de wintermaanden een pad in het water aangetroffen. Mij gebeurde dat ook een enkele maal tijdens visinventarisaties. Het vermoeden bestond dat deze dieren min of meer door verstoring vanuit een zachte oever in het water waren beland en zo in m'n net terecht kwamen. Op 17 dec. 2007 echter gebeurde het volgende: Er lag een flink laagje ijs en wat sneeuw op onze tuinvijver. Het leek me daarom geen overbodige luxe een zuurstofcontrole te houden. Bij de vijver gekomen schrok ik behoorlijk omdat op de plek waar de ijslaag het dunst en sneeuwvrij was een aantal grote bruine kikkers tegen het ijs gedrukt lagen. Vervolgens constateerde ik met verbazing dat er niet alleen kikkers maar ook nog 3 gewone padden tegen het ijs gedrukt lagen! Met deze dieren liep het goed af, maar ik heb er een vraag aan over gehouden namelijk: wie weet er wat te vertellen over in het water overwinterende padden?